

A kormányzati stabilitás Kelet-Közép-Európában
Doktori értekezés tézisei

Tóth László
ELTE ÁJK Politikatudományi Doktori Iskola

Témavezető:
Prof. Dr. Stumpf István
Egyetemi Tanár

1. A kutatási probléma megfogalmazása, a témaválasztás indokolása	3
2. A disszertáció felépítése	5
3. Kutatási kérdések, módszerválasztás	8
4. A disszertáció empirikus eredményei, következtetések.....	9
5. A kutatási kérdések megválaszolása, további kutatási irányok	12
6. Válogatott bibliográfia.....	15
7. A szerző a kutatási témában megjelent publikációi.....	24
8. A szerző konferencia-előadásai a kutatási témában	25

1. A kutatási probléma megfogalmazása, a témaválasztás indokolása¹

A politikai és kormányzati stabilitás kérdésköre évtizedek óta fontos kutatási témája a politikatudománynak. A második világháborút követő időszakról kezdve egészen napjainkig komoly figyelmet szentelnek a stabilitás témájának a tudomány művelői, a nemzetközi szakirodalom e téren meglehetősen termékeny. A disszertáció Kelet-Közép-Európa² országait, másként fogalmazva, az úgynevezett posztkommunista térséget vizsgálja abból a szempontból, mennyire stabil kormányok működtek a rendszerváltásokat követő három évtizedben a vizsgált országokban, milyen tényezők hatnak arra, hogy stabil, vagy instabil kormányok alakulnak bennük, továbbá arra keresi a választ, léteznek-e kifejezetten régió-specifikus mintázatok a stabilitás szempontjából.

A stabilitás szempontjából Kelet-Közép-Európa fontos terepnek tekinthető, mert országai több olyan tulajdonsággal rendelkeznek, amelyek alapján a kormányok stabilitása jellegzetes körülmények közepette vizsgálható. Az egyik a demokratikus hagyományok korlátozott volta, a parlamentarizmus több évtizedes megszakítottága. A második nagyobb fő jellemzők, az intézményes átmenetek viszonylagosan gyors volta. Az országokban jelen levő intézményes viszonyok (államszervezeti rendszer, hatalommegosztás, törvényhozás-végrehajtás viszonyrendszer, választási rendszer) nem a politikai-társadalmi fejlődéssel harmóniában alakultak ki, hanem rövid idő alatt, többnyire már valahol máshol (általában nyugaton) meglevő mintákat átveve. Ugyanez a gyorsaság kihatott a pártok és pártrendszerek formálódására is. Az újonnan demokratizálódó országokban a pártok rövid idő alatt jöttek létre, nem a másutt megszokott hosszú, akár évszázados fejlődési út eredményeként.³ A létrejövő új pártok már a politikai rendszer résztvevőiként, sőt vezető aktoraiként funkcionáltak⁴ abban az időben, amikor még maguk is a formálódás szakaszában voltak, ez alapvető hatással volt a pártok – és a pártrendszerek – működésére.⁵ A posztkommunista régió pártjai a formálódásuk körülményeinek következtében már eleve gyengébb társadalmi gyökerekkel rendelkeztek, az országok jelentős részében tapasztalt intézményen –

---

¹ AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM ÚNKP-20-4 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

² A dolgozat szinonim fogalomként alkalmazza a Kelet-Közép-Európa, illetve Közép-Európa fogalmakat. Ez tágan értelmezve a német nyelvterület, illetve az orosz „közélszomszéd” között elhelyezkedő országokat jelenti. Ezen több alrégióra is bontható terület országaiiban közös a közvetlen történelmi múlt, hiszen ezen országok mindegyikében 1989 előtt a kommunista rendszer valamely válfaja működött.

³ Van Biezen, 2003., 29-30., Holmes, 1998., 233-235.

⁴ Mindez azzal is járt, hogy a pártok közhatalmi része túlsúlyra tett szert a párton belüli erőviszonyokban. Közvetett módon ez is a pártrendszer instabilabb voltához vezető tényező volt (van Biezen, 1999., 46.).

⁵ Van Biezen, 2003., 33-35.

parlamenten – belüli pártosodási folyamat, illetve a rendszerváltások gyűjtőmozgalmak által való domináltsága (és ezen mozgalmak későbbi természetzerű felbomlása) pedig maga után vonta a pártstruktúra szétagoltságát.⁶ Az eleve gyengébb szervezeti háttérrel létrejövő pártok jelenléte pedig a pártrendszerek működésében már eleve nagyobb instabilitást eredményezett, nagyobb fluktuációval.⁷

A disszertáció vizsgálati fókusz a kormányra mint a végrehajtó hatalom csúcsán álló testületre tekint, a kormány, illetve kormányzat fogalmát ebben a szűkebb értelmezésben használja. A kutatás tehát nem terjed ki a közigazgatás szférájára, a kormányzati szférának kizárólag a (párt)politikai logika szerint működő részét vizsgálja.

A kormányzati stabilitás fogalma a kutatásban az egyes kormányok képességét jelenti az alkotmány és törvények által meghatározott mandátumuk kitöltésére.

A kormányzati stabilitást alapvetően *annak hiányán* keresztül lehet vizsgálni, azaz azon esetekben, amikor a hivatalban levő kormány megbukik. A kormánybukások oka, lefolyása, körülményei alapján vizsgálható, mennyire stabil kormányok működnek egy-egy időszakban egy-egy országban, vagy régióban.

A disszertáció fókusz a egészen pontosan arra a 11 országra irányul, melyekben – illetve elődeikben – 1989 előtt kommunista diktatúra működött, a kézirat lezárására pedig az EU tagjaivá váltak.⁸ A régióspecifikus jellegzetességek feltárása érdekében a térség országai és a többi európai régióba tartozó országok összehasonlítására is vállalkozik e disszertáció, a stabilitásra ható legfontosabb tényezők és jellegzetességek mentén.

A disszertáció megfigyelési egységei a vizsgált országokban a '80-as évek utolsó választásai és 2020 márciusa között alakult kormányok, illetve az irreguláris kormányváltások. A kelet-közép-európai régióban a vizsgálatok a diktatúrát lezáró választással kezdődnek⁹ (azaz a

---

⁶ Lewis, 2001., 35-36.

⁷ Casal Bértoa-Mair, 2010., 30.

⁸ A kényszerű szűkítés oka, hogy az egykori kommunista országok tágabb körében vannak egyrészt olyan országok, ahol demokratikus berendezkedésről egyáltalán nem beszélhetünk (Belarusz), illetve olyan problémákkal „terhelt” országok, melyek a kormányzati stabilitásról elvinnék a vizsgálat tárgyát más irányba. Ilyen például a megkérdőjelezhető területi integritású Ukrajna, Szerbia, Moldova, a korlátozottan elismert Kosovo, az önmagában instabil államberendezkedéssel bíró Bosznia-Hercegovina. Ezen országok beemelésével jelentkező problémák meghaladják az általuk szolgáltatott eredmények potenciális hasznosságát. Ennek következtében került alkalmazásra az ez esetben legegyszerűbb, leginkább objektív kritérium – az EU tagság.

⁹ Bizonyos vizsgált jelenségeknél – például a pártok fluktuációjánál – értelemszerűen csak a második választástól kezdődik az érdemi összehasonlító vizsgálat.

legkorábbi ilyen vizsgált választás a '89-es lengyelországi „félszabad” választás), a többi európai régióban a kezdőpont az 1989. évben, vagy az azt megelőző utolsó alkalommal¹⁰ tartott választás.

1. táblázat: A vizsgálatba bevont országok csoportosítása régiók alapján

<u>Régió</u>	<u>Országok</u>
Észak-Európa	Svédország, Dánia, Norvégia, Izland, Finnország
Nyugat-Európa	Egyesült Királyság, Írország, Franciaország, Hollandia, Belgium, Luxembourg, Németország, Ausztria
Dél-Európa	Portugália, Spanyolország, Olaszország, Görögország, Málta, Ciprus
Kelet-Közép-Európa	Észtország, Lettország , ¹¹ Litvánia, Lengyelország , Cseh Köztársaság, Szlovákia, Magyarország , Szlovénia, Horvátország, Románia , Bulgária

2. A disszertáció felépítése

A disszertáció első fejezete bemutatja, hogy mik a kormányzati stabilitás kutatásának legfőbb okai, mivel indokolható egy ilyen kutatás lefolytatása. A fogalmi rendszerek tisztázása érdekében a stabilitás tágabb fogalmából kerül levezetésre a kormányzati stabilitás, illetve ennek viszonya a stabilitás más jellegű dimenzióival. A disszertáció második fejezete áttekinti a kormányzati stabilitás vizsgálata kapcsán az elmúlt évtizedekben a nemzetközi szakirodalomban felhalmozódott ismereteket. Felsorolásra kerülnek a legfontosabb elméleti irányzatok, abból a szempontból, az egyes megközelítések milyen vizsgálati szempontokat alkalmaztak, milyen változókkal dolgoztak, az egyes irányzatok – és azon belül az egyes meghatározó munkák – milyen hatással voltak egymásra, illetve a stabilitási irodalom fejlődésére. Ezen fejezet tartalmazza a kormányalakítási modellek legfőbb sajátosságait is, mivel ezen modellek bemutatása a szakirodalomban a kormányalakítás és kormányzati stabilitás egy kontextusban kezeléséből fakad. A fejezet végén az egyes elméleti irányzatok előnyeinek és hátrányainak felsorolása következik.

¹⁰ A legkorábbi ezek közül az 1985-ös ciprusi választás, ami után csak 1991-ben került sor később általános választásra, a legkésőbbiek pedig az 1989-es évben tartottak (Norvégia, Hollandia, Írország, Luxembourg, Spanyolország, Görögország). Kelet-Közép-Európában a fent említett lengyel esetet leszámítva 1990-ben kerültek megtartásra a kutatás kezdetét kijelölő választások.

¹¹ Az elmélyült országtanulmányokban elemzett országok félkövér kiemeléssel szerepelnek a táblázatban.

A harmadik fejezet az előzőekben felvázolt elméleti megközelítések egyfajta szintéziseként felvázol egy önálló kutatási modellt, egy kvalitatív, történeti-összehasonlító szempontrendszer alkalmazó módszertant. A fejezet a kutatási kérdések mellett az empirikus kutatás során alkalmazott módszereket, illetve a felhasználandó forrásokat is bemutatja.

A disszertáció negyedik, ötödik, illetve hatodik fejezete vázolja részletesen azokat a változókat, amelyeket az empirikus kutatás során vizsgálni szükséges. Ezen változókör összeállítása a korábban megismert, és a második fejezetben bemutatott szakirodalmi források alapján történt, azonban a kutatás egyszerűsítéséhez, a konkrét kutatási kérdések megválaszolásához a szerteágazó változókört mindenképpen egyszerűsíteni volt szükséges. A három egymást követő fejezet során kerül levezetésre, miért az itt megfogalmazott változók és a hozzájuk rendelt attribútumok mentén vizsgálja a dolgozat a stabilitást az empirikus részben. A negyedik fejezet az intézményes változók bemutatását tartalmazza, mely az egyes országok közjogi jellegű szabályozásából fakadó viszonyrendszereket mutatja be. Az ötödik fejezet tárgyát a választási rendszerek főbb változói és attribútumai képezik, amelyeket a szakirodalmi források jelentős része az intézményes változók közé helyez, ezek különálló kezelése a pártrendszerekre kifejtett jelentős hatásaik miatt indokolható.

A hatodik fejezet a pártrendszerek, pártviszonyok releváns változóinak bemutatásáról szól, ennek első részében a pártrendszerekkel kapcsolatos általános jellemzők számba vétele történik meg, a másodikban részben a felmerülő esetleges speciális kihívások, részben a kifejezetten a kormányzati stabilitás kapcsán relevánsnak tekinthető újabb szempontok kerülnek górcső alá. A hetedik fejezet egy új, itt bevezetett változókör, a törvényhozások összetétele mint származtatott változó problémáját járja körül. A nyolcadik fejezet a kormánytípusok definiálását, valamint az irreguláris kormányváltások osztályozását tartalmazza, közjogi, illetve politikai szempontok figyelembe vételével egyaránt.

A kutatás empirikus része két nagyobb egységre bontható. A kutatás első része tizenegy kelet-közép-európai ország viszonyait a keretrendszer változóinak szempontjából áttekintő, átfogó összehasonlító elemzése, illetve ezek összehasonlítása Európa tizenkilenc további, korábban demokratizálódó országának viszonyaival. A disszertáció kilencedik fejezetében áttekintésre és csoportosításra kerülnek a vizsgált időintervallumban a kormányzatok általános jellemzői, illetve, hogy milyen okokból, milyen szituációkban, milyen lefolyással került sor irreguláris kormányváltásra (ciklus közbeni kormányváltás, vagy előrehozott választás).

Ebben a részben a 4-8. fejezetekben felsorolt változók és attribútumaik segítségével bemutatásra kerülnek az intézményes viszonyok, a választási rendszerek sajátosságai, illetve a pártrendszereket érintő jellemzők. Ez a rész egy áttekintő képet ad arról, hogy az egyes országokban milyen aspektusok milyen módon befolyásolták a kormányzatok működését, illetve hogy nagy vonalakban milyen okok húzódtak meg idő előtti kormányváltások és előrehozott választások mögött. Ehelyütt kerül sor egy rövid kitérővel a ciklusokon átívelő stabilitás jellegzetességeinek áttekintésére is. A leíró részben összefoglalt eredmények adatsoros elemzésével az egyes tényezők stabilitásra kifejtett hatásairól, továbbá a kormányzati (in)stabilitás egyes országokban tapasztalható szintjéről és jellemzőiről kapunk képet.

Az egyes tényezők közötti kölcsönhatások feltárására az elmélyült vizsgálat alkalmas, ennek céljából készült a négy ország tanulmány (Magyarország, Lengyelország, Lettország, illetve Románia viszonyairól), melyet a disszertáció tizedik fejezetében találhatunk.

A disszertáció záró, tizenegyedik fejezete a fentiekben már dióhéjban érintett eredményeket foglalja össze. Ezek felsorolását lásd jelen tézisfüzet 5. fejezetében.

A disszertáció mellékleteként a felhasznált szakirodalmi és egyéb források felsorolása után az empirikus részhez forrásként szolgáló adatbázis, valamint az egyes, szintén az empirikus részben hivatkozott számításokat tartalmazó táblázatok kerültek csatolásra. Az adatbázis alapjául szolgáló források mellett a disszertációban említésre került pártok (valamint választási szövetségek és parlamenti képviselőcsoportok) rövidítésének a jegyzéke zárja a mellékletek sorát.

3. Kutatási kérdések, módszerválasztás

A disszertáció a fentebb megfogalmazottakból következően az alábbi kutatási kérdésekre keresi a választ:

K1. Mely tényezők befolyásolják a kormányzatok stabilitását Kelet-Közép-Európában?

K2. Létezik-e kelet-közép-európai jellegzetes mintázat a kormányzati stabilitásban?

K3. Tapasztalható-e eltérés a posztkommunista régió országaiban a kormányzati stabilitás mintázatai kapcsán a többi európai régió országainak példájához képest?

Míg a disszertáció 2. fejezetében bemutatott kutatási iskolák közül az empirikus kutatások a széles változókör alkalmazása mellett kevés figyelmet fordítanak a kormányváltások, kormánybukások konkrét okaira, a játékelméleti modellek éppen ellenkezőleg, a konkrét eseményekre fókuszálva becsülik alá az intézményes változók jelentőségét. Egy-egy ország vagy régió elmélyült (*in-depth*) elemzéséhez szükséges egyrészt minél több intézményes változót a kutatásba vonni, valamint az egyes konkrét kormánybukásokhoz közvetlenül vezető eseményeket is figyelembe venni. A két megközelítés eredményeinek szintetizálásához, illetve hiányosságai áthidalásához kvalitatív módszert, mégpedig a történeti-összehasonlító módszert választottuk.

A módszerválasztás indoka, hogy a bevezetőben meghatározott keretrendszer igényeit ez tudja legmegfelelőbben kielégíteni. Az alkalmazott történeti-összehasonlító módszer¹² lényege, hogy átmenetet képez az esettanulmányok és a nagy-N elemszámú statisztikai kutatások (illetve a kísérletek) között.¹³ Általában kevesebb esetet vizsgál, mint amennyi változót, továbbá nem kívánja meg a szigorú, statisztikai hipotézis-tesztelést. Ez alkalmazható részben felderítő jellegű, sokváltozós kutatások során.¹⁴

A kvalitatív összehasonlító módszer alkalmazása hozzásegíthet egy jelenség komplexitásának megértéséhez, az egyes faktorok kombinált hatásának feltérképezéséhez az egyes esetekben.¹⁵ Továbbá, a bevezetőben említett jelenségek (ciklusokon átívelő kormányzás, inkumbens kormányok törekvése a választások taktikai szempontú előrehozatalára) azonosítására is a történeti-kvalitatív módszer lehet a legalkalmasabb.

---

¹² A követett módszert más megközelítésben nevezik fókuszált összehasonlításnak is. (Hague-Harrop, 2004., 82-83.)

¹³ Collier, 1993., 106.

¹⁴ Collier, 1993., 106.

¹⁵ Hopkin, 2010., 300-305.

A disszertáció empirikus része (az általános, összehasonlító rész és az országtanulmányok egyaránt) egyrészt a hivatalos források, illetve más, tudományos igényű publikációk alapján összeállított adatbázisra¹⁶ támaszkodik. Az adatbázisban az egyes intézményes jellemzőkkel, illetve a választási rendszerekkel kapcsolatos adatok forrásai országspecifikus tanulmánykötetek, illetve hivatalos források. A pártokkal és pártrendszerekkel kapcsolatos adatok egy részéhez (a pártok száma, szavazatarányuk, parlamenti arányuk, ezek változásai) az elérhető nemzeti adatbázisok szolgáltak forrásul.

A közvetlenül mérhető, és az adatbázisban szereplő adatokon kívüli tényezők vizsgálatára másodlagos források felhasználásával kerül sor. A pártok közti törésvonalak, vagy viszonyrendszerek természetének feltárása, valamint az egyes politikatörténeti jellegű események bemutatása korábban megjelent tudományos munkák felhasználásával történt. Az országtanulmányok történeti összefoglaló részéhez az országspecifikus és összehasonlító tudományos közleményeken kívül az angol (illetve kisebb részben magyar) nyelven megjelenő, relevánsnak tekinthető sajtótermékek nyújtottak továbbá forrást.

4. A disszertáció empirikus eredményei, következtetések

A disszertáció empirikus részében a 29 vizsgált ország köréből összesen 422 kormány került azonosításra, ebből 183 a szűkebben vizsgált kelet-közép-európai régióban. Ez már megfelelő bázist biztosít arra, hogy a kormányzati stabilitás szempontjából következtetéseket vonhassunk le belőlük. Az empirikus részből következő egyik fő megállapítás, hogy a régió országai meglehetősen különböző mintázatokkal rendelkeznek, mind a bemutatott intézményes jellemzők, a politikai versenyt és fő szereplőit érintő jellemzők, mind az egyes kormányzatok típusa terén, és tartósságuk is eltérő képet mutat.

A huszonkilenc európai országot összesítve az irreguláris bukások aránya 42,49%-a, a régió tizenegy országa esetében ez a szám 49,4%, ami egyértelműen magasabb arányt mutat. A másik három régió összegzett adataihoz képest (39%) pedig 10%-os eltérést mutat, ami már jelentősebb különbségnek tekinthető. Mindazonáltal, az egyes országok áttekintése (melyet a disszertáció 9.5. fejezete tartalmaz) két tanulsággal szolgál. Egyrészt, az egyes országok értékei között rendkívül nagy szórás tapasztalható, még az egyes régiókon belül is. Másrészt,

---

¹⁶Amelyek a disszertáció mellékleteiben találhatóak meg.

az is megállapítható a bukási arányokból, hogy Magyarországot leszámítva, ami össz-európai szinten is az élmezőnybe sorolható a stabilitás szempontjából, a régió országai az instabilabbak közé tartoznak, a többség eredménye átlag alatti.

Az egész régiót figyelembe véve megállapítható továbbá, hogy míg a többi európai régió esetében az előrehozott választás gyakori megoldásnak tekinthető kormányváltások feloldására, Kelet-Közép-Európában ez ennél ritkábban alkalmazott megoldás. Több olyan ország is említhető, ahol egyáltalán nem került sor ilyenre, sem kényszerből, sem az aktuális kormányzatok részéről felmerülő taktikai megfontolásból. Utóbbira egyáltalán nem található példa Kelet-Közép-Európában. Sokkal gyakoribb jelenség ezzel szemben a ciklusközbeni kormányváltások gyakorlata, a régió országaiban többnyire az adott, aktuális törvényhozás viszonyai között találnak megoldást a kormányok összeomlását követő szituációkra. Mivel ahogy a disszertáció 9.8. és 9.9. fejezeteiből kiderül, Kelet-Közép-Európában lényegesen nagyobb a pártok instabilitása mind az egyes ciklusokon belül (ez a törvényhozási képviselőcsoportok összetételét érinti), mind az egyes ciklusok között (ez a pártok fluktuációját érinti), ez pedig azt eredményezi, hogy az egyes pártok és egyedi aktorok számára egy esetleges idő előtti választás nagyobb egzisztenciális kockázatot jelent. Hiszen egyrészt gyakori egyik oldalról bizonyos országokban, hogy egy, vagy több párt számára a törvényhozási lét végét jelentheti egy választás, másrészt ez hatványozottan igaz lehet akár a pártját elhagyó képviselőkre, akár a szakadár (az esetek komoly részében az anyapártnál gyengébb szervezeti háttérrel bíró) szervezetekre. Az a tényező, hogy a vizsgált nagyjából harminc éves periódus alatt bekövetkező ciklusközbeni kormányváltások több mint fele az országok alig több mint harmadát képviselő régióban történt, két dolgot sugall: Egyrészt általában véve instabilabbak a kormányzatok, azaz nagyobb eséllyel buknak meg idő előtt, másrészt, az előrehozott választásokat az egyes aktorok igyekeznek lehetőleg elkerülni.

Szintén a régióra kifejezetten jellemző jelenség, hogy a kormányok bukása jelentősen gyakrabban következik be kifejezett formális kényszerből, mint az össz-európai átlagban. Az összes bizalom megvonása által bekövetkezett kormánybukás háromnegyede Kelet-Közép-Európához köthető. Ez pedig azt mutatja, hogy a regnáló kormányfők nagyobb eséllyel várják meg az eseményt, ami a kormányuk (és személyük) távozását mindenképpen kikényszeríti, nem előzik meg formális lemondással a bizalom megvonását. (Természetesen, ilyen megelőző lemondásokra is találunk példát kelet-közép-európai országokból is.)

Fenti jellegzetességek azt demonstrálják, hogy Kelet-Közép-Európában a törvényhozások mindenkor összetétele a kulcstényező a kormányok hivatalban maradása szempontjából. Ez

kétirányú következménnyel is jár: Egyik oldalról, amíg a törvényhozási többség egy kormány mögött áll, addig nehezebb azt a kormányt elmozdítani, és az adott kormány is kisebb eséllyel távozik önszántából. Másik oldalról, a régiót jellemző általánosan instabilabb törvényhozási viszonyok kitettebbé is teszik a kormányokat. Szintén az aktuális törvényhozási viszonyok döntő szerepét támasztja alá az is, hogy a kifejezetten törvényhozáson belüli okok miatt bekövetkező kormánybukások jelentős része is Kelet-Közép-Európa országaiban történt, ahogy itt jellemző jelenség a koalíciós konfiguráció ciklus közbeni átalakítása következtében bekövetkező kormánybukás is.

Az általános, az egyes országokat és kormányokat az elméleti részben bemutatott változók alapján áttekintő vizsgálatokból két következtetés vonható le: a mindenkori törvényhozási többségek meghatározó szerepe a kormányok túlélése mögött; Az egyes, a stabilitásra ható egyedi tényezők többnyire kölcsönhatásaik által fejtik ki hatásaikat.

Az egyes tényezők kormányzati stabilitásra való befolyásának részletes és konkrét elemzéséhez elmélyült vizsgálatra van szükség. A négy országtanulmány ennek megfelelően tett kísérletet ezen hatásmechanizmusok bemutatására.

Az országtanulmányok által megállapítottak jelentős részben megerősítik az általános rész eredményeit. A kormányzati stabilitás mintázatait az egyes intézményes változók közötti kölcsönhatások befolyásolták legnagyobb részben. Az intézményes viszonyok közül a konstruktív bizalmatlansági indítvány (Magyarország esetében), a választási rendszer és változtatásai (Lengyelország, részben Magyarország eseteiben), illetve az államfői jogkörök (kiemelten Lengyelország és Románia, részben Lettország esetében) bizonyult a stabilitás szempontjából önállóan is döntőnek. A pártstruktúra kapcsán a blokkosodottság és a pártverseny struktúrája tekinthető meghatározónak, mégpedig úgy, hogy az elmélyült elemzés is megerősítette az általános részben már feltárt tendenciákat, melyek szerint a kevésbé blokkosodott, nyílt versennyel jellemezhető pártrendszerekben nagyobb az instabilitás a kormányzatok terén, ezen országokban magasabb az irreguláris kormányváltások aránya.

Azt is lényegében mind a négy országtanulmány megerősítette, hogy az egyes kormányok pozícióját legnagyobb részben, minden más körülményhez képest erőteljesebben befolyásolja a törvényhozás aktuális összetétele, a törvényhozásban adott időpontban fennálló többség akarata.

Az országtanulmányok a szervezeti viszonyok kapcsán is megerősítették az általános részben megfogalmazott előfeltételezéseket, azaz, a stabilabb szervezeti háttérrel bíró pártok jelenléte a kormányzati stabilitás egészére nézve is erősítő hatással van.

5. A kutatási kérdések megválaszolása, további kutatási irányok

A K1. kérdésre a disszertáció átfogó, általános része, valamint az országtanulmányok alapján a következő válaszokat lehet megfogalmazni: **Az elméleti bevezetőben bemutatott változók jelentős része valamilyen szinten befolyást gyakorol a kormányzati stabilitásra (ez igaz mind Kelet-Közép-Európára, mind pedig a többi európai régióra), azonban többségük hatása csak közvetetten érvényesül.** Így a választási rendszer befolyásolja az egyes rendszerben jelen levő pártok számát, a pártok egymáshoz képest megfigyelhető erőviszonyait, illetve a pártok stabilitását is. Az intézmények közül a törvényhozás-kormány viszonyt rendező szabályok könnyebbé, vagy nehezebbé tehetik a kormányok megbuktatását, vagy a parlamentek (idő előtti) feloszlását, azonban ezek hatása csak a megfelelő pártkörnyezetben érvényesül. A pártrendszerre vonatkozó jellemzők közül az adott rendszerben megfigyelhető, jelentős részben történelmi gyökerű törésvonalak a pártverseny természetének különböző jellegzetességeire vannak hatással. Utóbbiak befolyása a kormányzati stabilitásban már kifejezetten kimutatható.

Közvetlenül a konstruktív bizalmatlansági indítvány intézménye hat a kormányzati stabilitásra, egyértelműen stabilizáló irányban. Destabilizáló hatással bírhat az államfők, a köztársasági elnökök parlamenthez viszonyított erős pozíciója, különösen akkor, ha az adott rendszerben nincsen egyértelműen tisztázva az egyes intézmények közötti hatáskörök megoszlása. Szintén megfigyelhető közvetlen hatással bír a pártverseny természete, azon belül a blokkosodottság, illetve a koalíciós alternatívák zártsága. **A kevésbé blokkosodott, nyílt koalíciós alternatívákkal bíró rendszerekben, illetve rendszeren belüli korszakokban tapasztalhattunk instabilabb kormányokat.**

Indirekt módon, de egyértelmű befolyással bír a pártrendszerek terén tapasztalt instabilitás, ami a kormányzatok terén is nagyobb instabilitást eredményezett. Utóbbi tényező is demonstrálta a pártok szervezeti oldalának, illetve beágyazottságának a hatását. Az országtanulmányok tapasztalatai egyértelműen megerősítették, hogy a pártok szervezeti viszonyaiban mind az országokon belüli, mind az országok közötti különbségek az általuk alkotott kormányok helyzetén is nyomot hagynak.

Mindazonáltal, mind az általános áttekintés, mind az országtanulmányokban követett elmélyült vizsgálat megerősítette, hogy **a törvényhozás aktuális többsége** (melynek viselkedését több itt ismertetett tényező is befolyásolja) **bír kulcsszereppel a kormányzati stabilitásra.** Amennyiben az aktuális törvényhozás összetétele alapján egyértelmű többség sorakoztatható föl egy kormány mögött (függetlenül annak társadalmi legitimitásától,

népszerűségétől, vagy a választók által adott eredeti felhatalmazástól), akkor minden más tényező (beleértve az erős államfői szerepeket, a többi intézményes változó hatását) befolyása másodlagos a kormányok túlélése kapcsán. Szintén az aktuális törvényhozási többség a kulcstényező a kormányok bukása esetén is.

A K2.-es kutatási kérdésre az a válasz adható, hogy **nem létezik kifejezetten Kelet-Közép-Európára vonatkoztatható jellegzetes mintázat a kormányzati stabilitásban**. Bár az országok túlnyomó része egyértelműen az instabilabb rendszerek közé sorolható az európai összevetésben, a kivételként felmutatható Magyarország (mely az egész kontinens tekintetében az egyik legstabilabb országnak tekinthető, mind a 2010 előtti, mind az azt követő periódusban) miatt ez nem régiós mintázatnak tekinthető. Ami egyértelmű régiós mintázatként kirajzolódik, az a törvényhozások összetételének változékonysága, illetve a pártrendszerek körében tapasztalható instabilitás. Utóbbi esetében azonban Magyarország szintén inkább kivételként azonosítható. Mindkét téren azonban találunk példát olyan, más régióban elhelyezkedő országra, amely inkább az instabil mintázatba illeszkedik. Olaszország lényegében a vizsgált periódus egészében, Görögország pedig az országot súlyosan érintő pénzügyi-gazdasági válság után a közép-európai országok jelentős részéhez hasonló eredményekkel rendelkezik. Ez pedig nem a régiós különbségek befolyását demonstrálja, hanem a pártrendszer formálódásának körülményeit.

A disszertáció eredményei alapján tehát a konkrét pártosodási folyamat, ennek következtében az egyes pártok szervezeti ereje és beágyazottsága van hatással a kormányzati stabilitás általános mintázataira, nem pedig régiós jellegzetességekre.

Fenti konklúzió már átvezet a K3.-as kérdés megválaszolásához is. Egyik oldalról tehát **kimutatható egy jellegzetes eltérés a régebben demokratizálódott országok, illetve Kelet-Közép-Európa között a stabilitás egyes aspektusaiban** (különösen a pártok mint szervezetek, illetve a pártrendszerek stabilitása terén), ennek azonban nem a régiós különbségek (vagy akár a posztkommunista örökség) az okai, hanem ez a pártrendszerek kialakulásával, vagy átalakulásával összekapcsolható. Európa korábbi periódusokban demokratizálódott országai közül Olaszország, illetve részben Görögország szolgált példát arra, hogy az átalakuló, változékonnyá váló pártrendszerek, új kihívókkal, és a korábban beágyazott szereplők meggyengülésével a kormányzati stabilitást is markánsan érintő változásokat eredményezzenek. Napjainkban egyre gyakrabban tapasztalható jelenség, hogy a

korábban stabilnak tekintett országokban is instabil viszonyok jönnek létre, nehézkessé válik a kormányalakítás, a pártok közötti erőviszonyok változásai következtében.

A fenti megállapítások átvezetnek a disszertáció által nem érintett, azonban az itt levont következtetések alapján további potenciális kutatási irányokat kijelölő kérdésekre:

- A disszertáció nem tért ki területi okok miatt a ciklusokon átívelő stabilitás aspektusaira (a 9.7. fejezetben bemutatott rövid kitekintést leszámítva), azonban mindenképpen további kutatási irányként vethető föl egyrészt az egyes (akár megfelelő időben kitűzött, akár előre hozott) választások elemzése az inkumbens kormányok szereplése szempontjából, másrészt az egyes pártok több cikluson keresztül tartó vizsgálata. Mivel a hivatkozott szakirodalmi források a korábbi évtizedekben a kormányzati stabilitás hosszabb periódusban is vizsgálták, ezért a ciklusokon átívelő stabilitás vizsgálatával kaphatnánk teljes körű képet mind a közép-európai régióban tapasztalt általános politikai stabilitásról, illetve arról, hogy ez mennyiben hasonlítható a főleg a korábbi évtizedekben hosszabb kormányzati periódusokkal jellemezhető régebbi demokráciákban tapasztaltakhoz.
- Az egyre gyakrabban a stabilabb rendszerekben is előforduló inkonzuzív választások (azaz olyan választások, amelynek eredményeként az adott országban korábban megszokott mintázatok alapján többségi kormány nem alakítható) körülményeinek vizsgálata szintén további fontos kutatási irány lehet.

A disszertáció szerzője további kutatásai során e két fenti kérdéskört kívánja fókuszpontjába emelni.

6. Válogatott bibliográfia

Andrews, Josephine T., Richard L. Bairett Jr. (2014): Institutions and the Stabilization of Party Systems in the New Democracies of Central and Eastern Europe; *Electoral Studies*, 33 (March 2014), pp. 307-321

Auers, Daunis (2015): Comparative Politics and Government of the Baltic States – Estonia, Latvia and Lithuania in the 21th Century; Palgrave Macmillan, London

Bakke, Elisabeth, Nick Sitter (2005): Patterns of Stability – Party Competition and Strategy in Central Europe since 1989; *Party Politics*, Vol. 11 No. 2, pp. 243-263

Bartolini, Stefano, Peter Mair (2003): Kihívás a politikai pártokkal szemben a régi és új demokráciákban; *Politikatudományi Szemle*, 2003/3., 157-174.

Blondel, Jean (1968): Party Systems and Patterns of Government in Western Democracies; *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*, Vol. 1, No. 2 (Jun., 1968), pp. 180-203

Browne, Eric C., John P. Frendreis, Dennis W. Gleiber (1984): An „Events” Approach to the Problem of Cabinet Stability; *Comparative Political Studies*, Vol. 17 No. 2 (July 1984), pp. 167-197

Browne, Eric C., John P. Frendreis, Dennis W. Gleiber (1986): The Process of Cabinet Dissolution: An Exponential Model of Duration and Stability in Western Democracies; *American Journal of Political Science*, Vol. 30, No. 3 (Aug., 1986), pp. 628-650

Casal Bértoa, Fernando, Peter Mair (2010): Two Decades On – How Institutionalized are the Post-Communist Party Systems?; *EUI Working Papers SPS 2010/3*

Collier, David (1993): The Comparative Method; In.: *Political Science: The State of Discipline II.* (ed.: Ada W. Finifter); American Political Science Association, pp. 105-119

Conrad, Courtenay Ryals, Sona N. Golder (2010): Measuring government duration and stability in Central Eastern European democracies; *European Journal of Political Research* 49(1), pp. 119–150

Crowther, William, Oana-Valentina Suciu (2013): Romania; In.: *The Handbook of Political Change in Eastern Europe* (eds.: Sten Berglund, Joakim Ekman, Kevin Deegan-Krause, Terje Knutsen); Edward Elgar Cheltenham, UK Northampton, MA, USA, 3rd edition, pp. 369-406

Dodd, Lawrence C. (1974): Party Coalitions in Multiparty Parliaments: A Game-Theoretic Analysis; *The American Political Science Review*, Vol. 68, No. 3 (Sep., 1974), pp. 1093-1117

Fábián György, Kovács László Imre (2004): Parlamenti választások az Európai Unió országaiban (1945-2002); Budapest, Osiris

G. Márkus György (1994): Rokkan és Lipset törésvonal-elmélete és a posztkommunista Európa realitásai; In.: Törésvonalak és értékválasztások (szerk.: Balogh István); Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete, 1994.

G. Márkus György (1997): A törésvonalak három családja a kelet-közép-európai pártrendszerekben – Magyarország példája; Politikatudományi Szemle, 1997./1, 42-54.

G. Márkus György (2001): A politikai törésvonalak tipológiája Magyarországon és nemzetközi összehasonlításban; EPA Tudományos közlemények, 2001. szeptember, 69-78.

Gallagher, Michael, Paul Mitchell (2009): Introduction to Electoral Systems; In.: The Politics of Electoral Systems (eds.: Michael Gallagher, Paul Mitchell); Oxford University Press, pp. 3-23

Gallagher, Michael, Michael Laver, Peter Mair (2011): Representative Government in Modern Europe; McGraw-Hill Education, Maidenhead, Berkshire

Gherghina, Sergiu (2015): Party Organization and Electoral Volatility in Central and Eastern Europe – Enhancing voter loyalty; Routledge, New York, NY

Golder, Sona N. (2015): Government Formation and Cabinets; In.: Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences (eds.: Robert Scott, Stephen Kosslyn), John Wiley & Sons, pp. 1-15

Grotz, Florian, Till Weber (2012): Party Systems and Government Stability in Central and Eastern Europe. World Politics Vol.64, No. 4, (October 2012), pp. 699-740

Grotz, Florian, Till Weber (2017): Prime Ministerial Tenure in Central and Eastern Europe; In.: Parties, Governments and Elites – The Comparative Study of Democracy (eds.: Philipp Harfst, Ina Kubbe, Thomas Poguntke); Springer VS; pp. 229-248

Gunther, Richard, Larry Diamond (2001): Types and Functions of Parties; In.: Political Parties and Democracy (eds.: Diamond, Larry, Richard Gunther); John Hopkins University Press, Baltimore and London

Gunther, Richard, Larry Diamond (2003): Species of Political Parties – A New Typology; Party Politics, Vol. 9, No. 2 pp. 167-199

Hague, Rod, Martin Harrop (2004): Comparative Government and Politics: An Introduction; Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire and New York, NY

Halász Iván (2014): Államfő, parlament, kormány – Az államszervezet fejlődése a Visegrádi országokban; Budapest, Lucidus Kiadó

Halperin, Sandra, Oliver Heath (2012): Political Research – Methods and Practical Skills; Oxford University Press

Harfst, Philipp (2000): Government Stability in Central and Eastern Europe: The Impact of Parliaments and Parties; Paper prepared for the ECPR Joint Session of Workshops Copenhagen, 14–19 April 2000

Haughton, Tim (2015): Hurricane Season: Systems of Instability in Central and East European Party Politics; East European Politics and Societies and Cultures, Volume 29 No. 1 February 2015, pp. 61 –80

Heidar, Knut, Ruud Koole (2000a): Introduction: Representative Democracy and Parliamentary Party Groups; In.: Parliamentary Party Groups in European Democracies – Political Parties behind Closed Doors (eds.: Knut Heidar, Ruud Koole); Routledge, ECPR, London and New York, NY, pp. 1-3

Holmes, Leslie (1998): Towards a stabilization of party systems in the post-communist countries?; European Review, 6, pp. 233-248

Horváth Attila (2021): A verseny változatai – A visegrádi országok pártrendszerei 1990-2020; Budapest, Gondolat

Horváth Attila, Soós Gábor (2015): Pártok és pártrendszer; In.: A magyar politikai rendszer – negyedszázad után (szerk.: Körösnéyi András); Budapest, Osiris, 249-278.

Hülvely István (1994): A politikai tagozódást befolyásoló tényezők az átmenet időszakában; In.: Törésvonalak és értékválasztások (szerk.: Balogh István); Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete, 1994., 15-25.

Institute for Democratic and Electoral Assistance (2017): Dissolution of Parliament; International IDEA, Stockholm
<https://www.idea.int/sites/default/files/publications/dissolution-of-parliament-primer.pdf>
(letöltve: 2021. július 18.)

Ishiyama, John T. (2001): Party Organization and the Political Success of the Communist Successor Parties; Social Science Quarterly, Vol. 82 No. 4 (December 2001), pp. 844-864

Jaekle, Sebastian (2008): Datasets for the Analysis of Government Termination – a Comparison between Wawick and Woldendorp/Keman/Budge; University of Heidelberg, http://www.sebastianjaekle.de/paper/ECPR_Rennes.pdf (letöltve: 2021. július 18.)

Janda, Kenneth (2009): Laws Against Party Switching, Defecting, or Floor-Crossing in National Parliaments; The Legal Regulation of Political Parties, Working Paper 2, August 2009 <http://www.partylaw.leidenuniv.nl/uploads/wp0209.pdf> (letöltve: 2021. július 18.)

Katz, Richard, Peter Mair (1995): Changing Models of Party Organization and Party Democracy – The Emergence of Cartel Party; Party Politics, 1995/1., pp. 5-28

King, Gary, James E. Alt, Nancy Elizabeth Burns, Michael Laver (1990): A Unified Model of Cabinet Dissolution in Parliamentary Democracies; American Journal of Political Science, Vol. 34, No. 3 (Aug., 1990), pp. 846-871

Kitschelt, Herbert, Zdenka Mansfeldová, Radosław Markowski, Gábor Tóka (1999): Post-Communist Party Systems – Competition, Representation, and Inter-Party Cooperation; Cambridge University Press

Kitschelt, Herbert (2001): Divergent Paths in Postcommunist Democracies; In.: Political Parties and Democracy (eds.: Larry Diamond, Richard Gunther); Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, pp. 299-323

Kostadinova, Tatiana, Barry Levitt (2014): Toward a Theory of Personalist Parties: Concept Formation and Theory Building; Politics & Policy, Volume 42, No. 4 (2014): pp. 490-512

Kowalska, Monika, Tomasz Bichta (2012): The Political System of Poland; In.: Political Systems of Visegrad Group Countries; (ed.: Wojciech Gizicki); University of Ss Cyril and Methodius in Trnava, Slovakia, pp. 71-106

Körösényi András (2012): A politikai polarizáció és következményei a demokratikus elszámoltatásra; Working Papers in Political Science, 2012./1.

Körösényi András, Illés Gábor, Gyulai Attila (2020): Az Orbán-rezsim – A plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata; Budapest, Osiris, TK PTI

Körösényi András, Tóth Csaba, Török Gábor (2003): A magyar politikai rendszer; Budapest, Osiris

Kreuzer, Marcus, Vello Pettai (2003): Patterns of Political Instability: Affiliation Patterns of Politicians and Voters in Post-Communist Estonia, Latvia, and Lithuania; Studies in Comparative International Development, Summer 2003, Vol. 38, No. 2, pp. 76-98

Laver, Michael (1974): Dynamic Factors in Government Coalition Formation; European Journal of Political Research, 2 (1974) pp. 259-270

Laver, Michael (1998): Models of Government Formation; Annual Review of Political Science, 1998, Vol. 1 Issue 1, pp. 1-25

Laver, Michael (2003): Government Termination; Annual Review of Political Science 6.1, pp. 23–40.

Laver, Michael, Kenneth Shepsle (1996): Making and Breaking Governments – Cabinets and Legislatures in Parliamentary Democracies; Cambridge University Press

Laver, Michael, Kenneth A. Shepsle (1998): Events, Equilibria, and Government Survival; American Journal of Political Science, Vol. 42, No. 1 (Jan., 1998), pp. 28-54

Lewis, Paul G. (2001): Political Parties in Post-Communist Eastern Europe; Routledge, London and New York, NY

Lewis, Paul G. (2006): Party systems in post-communist Central Europe: Patterns of stability and consolidation; Democratization, 13:4, pp. 562-583

Lijphart, Arend (1969): Consociational Democracy; World Politics Vol. 21. No. 2. (Jan. 1969.), pp. 207-225

Lijphart, Arend (1999): Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries, New Haven, London (Yale University Press)

Lipset, Seymour Martin, Stein Rokkan (1967): Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction; In.: Party Systems and Voter Alignments (eds.: Seymour Lipset, Stein Rokkan), New York (Free Press), pp. 1-64

Lucardie, Paul (2000): Prophets, Purifiers, and Prolocutors – Towards a Theory on the Emergence of New Parties; Party Politics, Vol. 6, No. 2, pp. 175-185

Lupia, Arthur, Kaare Strøm (1995): Coalition Termination and the Strategic Timing of Parliamentary Elections; The American Political Science Review 89.3, pp. 648–666.

Lytvyn, Vytaly (2015): Types of cabinets and cabinet stability in Central and Eastern European parliamentary democracies (1990–2013); Studium Europy Śródkowej i Wschodniej; Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie; Kutno

Mainwaring, Scott, Mariano Torcal (2005): Party System Institutionalization and Party System Theory after the Third Wave of Democratization; The Helen Kellogg Institute for International Studies

Mainwaring, Scott, Edurne Zoco (2007): Political Sequences and the Stabilization of Interparty Competition: Electoral Volatility in Old and New Democracies; Party Politics, 2007 13: 155, pp. 155–178

Mair, Peter (1996): Party Systems and Structures of Competition; In.: Comparing Democracies: Elections and Voting in Global Perspective (eds.: Lawrence LeDuc, Richard G. Niemi, Pippa Norris); Thousand Oaks, CA: Sage Publications, pp. 83-106

Mair, Peter (2004a): On the Freezing of Party Systems; In.: Peter Mair: Party System Change – Approaches and Interpretations; Oxford University Press, pp. 4-16

Mair, Peter (2004b): The Problem of Party System Change; In.: Peter Mair: Party System Change – Approaches and Interpretations; Oxford University Press, pp. 45-75

Mair, Peter (2004c): What Is Different about Post-Communist Party Systems?; In.: Peter Mair: Party System Change – Approaches and Interpretations; Oxford University Press, pp. 175-198

Mair, Peter (2007): Party Systems and Alternation in Government, 1950-2000: Innovation and Institutionalisation; Florence and Amsterdam, Netherlands

Mair, Peter (2008): The Challenges to the Party Government; West European Politics, Vol. 31. Nos. 1-2, pp. 211-254

Mair, Peter (2013): Ruling the Void – The Hollowing of Western Democracy; Verso, London

Maoz, Zeev, Zeynep Somer-Topcu (2010): Political Polarization and Cabinet Stability in Multiparty Systems: A Social Networks Analysis of European Parliaments, 1945–98; Cambridge University Press; Volume 40, Issue 4, pp. 805-833

- Matiuta, Cristina** (2018): Political cleavages in post-communist Europe. Romania as a case study; Yearbook of the Institute of East-Central Europe, Vol. 16, No. 3, 2018, pp. 147-164
- Matthes, Claudia-Y.** (2016): Poland; In.: Constitutional Politics in Central and Eastern Europe – From Post-Socialist Transition to the Reform of Political Systems (eds.: Anna Fruhstorfer, Michael Hein); Springer VS Wiesbaden, pp. 11-38
- Nikolenyi Csaba** (2004): Cabinet Stability in Post-Communist Central Europe; Party Politics 10, 2004./2, pp. 123–150
- Nikolenyi, Csaba** (2014): Institutional Design and Party Government in Post-communist Europe. Oxford University Press
- Olimid, Anca Parmena** (2009): Political Cleavages in Romania – A Theoretical Overview of the Post-Communist Parties and Party Systems; RePec, january 2009
- Olson, David M., Ilonszki Gabriella** (2011): Two Decades of Divergent Post-Communist Parliamentary Development; The Journal of Legislative Studies, 17: 2, pp. 234-255
- Pettai, Velko, Marcus Kreuzer** (1998): Party Politics in the Baltic States: Social Bases and Institutional Context; East European Politics and Societies 13: pp. 148-189
- Poguntke, Thomas, Paul Webb** (eds.) (2005): The Presidentialization of Politics – A Comparative Study of Modern Democracies; Oxford University Press
- Rasch, Bjørn Erik, Shane Martin, José Antonio Cheibub** (2015): Investiture Rules and Government Formation; In.: Parliaments and Government Formation (eds.: Bjørn Erik Rasch, Shane Martin, José Antonio Cheibub); Oxford University Press, pp. 3-26
- Redžič, Ena, Judas Everett** (2020): Cleavages in the Post-Communist Countries of Europe: A Review; Politics in Central Europe, Vol. 16 No. 1, pp. 231-258
- Robertson, John D.** (1983): The Political Economy and the Durability of European Coalition Cabinets: New Variations on a Game-Theoretic Perspective; The Journal of Politics, Vol. 45, No. 4 (Nov., 1983), pp. 932-957
- Saarts, Tõnis** (2011): Comparative Party System Analysis in Central and Eastern Europe: the Case of the Baltic States; Studies of Transition States and Societies, Vol. 3 Issue 3, pp. 83-105
- Saarts, Tõnis** (2016): The Ethnic-Colonial Communist Legacy and the Formation of the Estonian and Latvian Party Systems; Trames, 20(70/65), 2, pp. 115–143
- Sartori, Giovanni** (2001): The Party Effects of Electoral Systems; In.: Political Parties and Democracy (eds.: Larry Diamond, Richard Gunther); John Hopkins University Press, Baltimore and London, pp. 90-105
- Sartori, Giovanni** (2005): Parties and Party Systems – A Framework for Analysis; ECPR Press

Shugart, Matthew S. (2005): Semi-Presidential Systems: Dual Executive and Mixed Authority Patterns; *French Politics*, 2005. 3., pp. 323-351

Siaroff, Alan (2000): *Comparative European Party Systems – An Analysis of Parliamentary Elections since 1945*; Garland Publishing Inc. A member of the Taylor & Francis Group, New York, NY

Siaroff, Alan (2003): Varieties of Parliamentarianism in the Advanced Industrial Democracies; *International Political Science Review* Vol. 24, No. 4, pp. 445–464

Sieberer, Ulrich (2015): The Link between Cabinet Investiture and Removal; In.: *Parliaments and Government Formation* (eds.: Bjørn Erik Rasch, Shane Martin, José Antonio Cheibub); Oxford University Press, pp. 309-330

Sikk, Allan (2005): How unstable? Volatility and the genuinely new parties in Eastern Europe. *European Journal of Political Research* 44, pp. 391–412

Sikk, Allan (2011): Newness as a winning formula for new political parties; *Party Politics* 18(4) pp.465–486

Sitter, Nick (2002): Cleavages, Party Strategy and Party System Change in Europe, East and West; *Perspectives on European Politics and Society*, 3:3; Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands

Smuk Péter (2011): *Magyar közjog és politika 1989-2011*; Budapest, Osiris

Somer-Topcu, Zeynep, Laron K. Williams (2008): Survival of the Fittest? Cabinet Duration in Postcommunist Europe; *Comparative Politics*, Vol. 40, No. 3 (Apr., 2008), pp. 313-329

Stanley, Ben (2013): Poland; In.: *The Handbook of Political Change in Eastern Europe* (eds.: Sten Berglund, Joakim Ekman, Kevin Deegan-Krause, Terje Knutsen); Edward Elgar Cheltenham, UK Northampton, MA, USA, 3rd edition, pp. 167-216

Stevenson Murer, Jeffrey (2002): Mainstreaming Extremism – The Romanian PDSR and the Bulgarian Socialists in Comparative Perspective; In.: *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe* (eds.: András Bozóki, John T. Ishiyama); M.E. Sharpe, Armonk, NY, pp. 367-396

Strøm, Kaare, Ian Budge, Michael Laver (1994): Constraints on Cabinet Formation in Parliamentary Democracies; *American Journal of Political Science*, Vol. 38, No. 2. (May, 1994), pp. 303-335

Stumpf István (2010): Válságkormányzás és kormányzati stabilitás – Gyuresány bukása és a Bajnai-kormány stabilitása; In.: *Magyarország politikai évkönyve 2009-ről* (szerk.: Sándor Péter, Vass László); Budapest, DKMKA, 2010., 139-143.

Stumpf István (2014a): „Új államalapítás?” Alkotmányos és kormányzati kihívások; In.: *Stumpf István: Erős állam – alkotmányos korlátok*; Budapest, Századvég, 2014., 17-48.

Stumpf István (2014b): Államszerkezet, kormányzati szektor; In.: Stumpf István: Erős állam – alkotmányos korlátok; Budapest, Századvég, 159-178.

Stumpf István (2015): A kormány alkotmányos jogállása; Új magyar közigazgatás 2015./2., 8-14.

Stumpf István (2017): Reinventing Government – Constitutional Changes in Hungary; Gondolat

Sula, Piotr, Agnieszka Szumigalska (2013): The Guardian of the Chandelier or a Powerful Statesman? The Historical, Cultural and Legislative Determinants of the Political Role of the President of Poland; In.: Presidents above Parties? Presidents in Central and Eastern Europe, Their Formal Competencies and Informal Power (ed.: Vít Hloušek); Masaryk University, Faculty of Social Sciences, International Institute of Political Science, Brno, pp. 101-120

Tavits, Margit (2013): Post-Communist Democracies and Party Organization; Cambridge University Press

Taylor, Michael, Valentine Herman (1971): Party Systems and Government Stability; The American Political Science Review 65(1), pp. 28–37

Tóth Károly (1997): Új alkotmányok előkészítése és elfogadása Kelet-Európa államaiban; In.: Kelet-Európa új alkotmányai (szerk. Tóth Károly); Szeged, JATE Állam- és Jogtudományi Kar Alkotmányjogi Tanszék, 7-59.

ifj. Trócsányi László (1995): Alkotmányozás és rendszerváltás Közép- és Kelet-Európában; In.: Jogtudományi Közlöny, 1995. augusztus, 384-390.

Tsebelis, George (2002): Veto Players – How Political Institutions Work; Princeton University Press, Princeton, New Jersey 2002

Urdze, Sigita (2016): Latvia; In.: Constitutional Politics in Central and Eastern Europe – From Post-Socialist Transition to the Reform of Political Systems (eds.: Anna Fruhstorfer, Michael Hein); Springer VS Wiesbaden, pp. 411-138

van Biezen, Ingrid (1999): A párhatalom belső egyensúlyáról: pártok az új demokráciákban; Politikatudományi Szemle, 1999/3., 31-50.

van Biezen, Ingrid (2003): Political Parties in New Democracies – Party Organization in Southern and East-Central Europe; Palgrave Macmillan

Ványi Éva, Galambos László (2019): Szakértői kormány magyar módra – A Bajnai-kormány szakértői jellegéről; Politikatudományi Szemle, XXVIII/4., 37–61.

Warwick, Paul (1994): Government Survival in Parliamentary Democracies; Cambridge University Press

Whitefeld, Stephen, Robert Rohrschneider (2009): Representational Consistency: Stability and Change in Political Cleavages in Central and Eastern Europe; Politics & Policy, Volume 37, No. 4 (2009), pp. 667-690

Woldendorp, Jaap, Hans Keman, Ian Budge (2000): Party Government in 48 Democracies – Composition-Duration-Personnel; Springer Science+Business Media Dordrecht

Wolinetz, Steven B. (2004): Classifying Party Systems – Where Have All the Typologies Gone?; Winnipeg, Manitoba

Zubek, Radoslaw (2015): Investiture Rules and Minority Governments in Poland; In.: Parliaments and Government Formation (eds.: Bjørn Erik Rasch, Shane Martin, José Antonio Cheibub); Oxford University Press, pp. 165-181

7. A szerző a kutatási témában megjelent publikációi

- A végrehajtó hatalom prezidencializálódásának egyes aspektusai a II. és III. Orbán-kormányok esetében; Parlamenti Szemle, 2017./2. 47-68. old.
- Kormányzati stabilitás a visegrádi országokban – a közelmúlt mintázata; In.: Politikatudományi tanulmányok (szerk.: Antal Attila), Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest 2018. 86-99. old.
- A kormányzati stabilitást befolyásoló intézményes viszonyok Kelet-Közép-Európában, In.: Keresztes, Gábor (szerk.) Tavaszi Szél 2018 Tanulmánykötet, Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2018. 741-751. old.
- A IV. Orbán-kormány struktúrája a végrehajtó hatalom prezidencializációja és a kormányzati stabilitás tükrében, Új Magyar Közigazgatás 2018. december, 11. évf. 4. sz. 1-10. old.
- A stabil kormányzás feltételeinek alapvető változása a 2010-es években Spanyolországban, Külügyi Műhely 2: 1 pp. 251-272. (2020)
- A pártrendszerek átalakulásának és destabilizációjának hatása a kormányzati stabilitásra a 2010-es évek Európájában, THEMIS, az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának Folyóirata, 2020 május pp. 256-290.
- A magyar érdekképviseleti erők szerepe és befolyása a kormányzati stabilitásra Kelet-Közép-Európában (kézirat, megjelenés alatt)

8. A szerző konferencia-előadásai a kutatási témában

- *A Fidesz mint vezető-központú párt* A Magyar Politikatudományi Társaság XXIII. Vándorgyűlése, Széchenyi István Egyetem, Győr, 2017. június 9.
- *A kormányzati stabilitást befolyásoló intézményes viszonyok Kelet-Közép-Európában* XXI. Tavaszi Szél Konferencia, Széchenyi István Egyetem, Győr, 2018. május 3. – 2018. május 6.
- *A kormányzati stabilitást befolyásoló tényezők a visegrádi országokban* Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskoláinak VI. Jubileumi Konferenciája, Budapest, ELTE ÁJK, 2018. június 7.
- *Kormányzati stabilitás Kelet-Közép-Európa országaiban (kutatási terv)*, Politológus Doktoranduszok Konferenciája, Budapesti Corvinus Egyetem, 2018. december 7.
- *A 2019. évi spanyolországi előrehozott választás a kormányzati stabilitás szemszögéből* A Magyar Politikatudományi Társaság XXV. Vándorgyűlése, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2019. június 14.
- *A magyar érdekképviseleti erők szerepe és befolyása a kormányzati stabilitásra Kelet-Közép-Európában* Trianon után – Határon innen és túl, Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, Veszprém, 2020. november 20.
- *A pandémia hatása a kormányzati stabilitásra* A Magyar Politikatudományi Társaság XXVI. Vándorgyűlése, Debreceni Egyetem (online konferencia), 2021. június 4.